

Makale Bilgisi

Makale Geliş Tarihi: 14.06.2022

Makale Kabul Tarihi: 25.06.2022

Devleti Geri Getirmek - Türkiye ve Fransa'da Planlama ve Ekonomik Kalkınma Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

Eren ŞAHİN*

Özet

Ekonomide planlama kavramı genel olarak sosyalist ekonomi modeliyle ilişkilendirilmektedir. Yazar Vedat Milor *Devleti Geri Getirmek* adlı bu eserinde var olan kanıyı değiştirmekte, planlamanın salt piyasa karşıtlığı olarak değerlendirilemeyeceğine, piyasa ekonomisi ve planlamanın birbirleriyle etkileşim içerisinde olabileceğini belirtmektedir. *Devleti Geri Getirmek*, Türkiye ve Fransa'da planlama kavramının doğuşu, gelişimi ve işleyişini incelemekte, planlama kavramının her iki ülke açısından geleceğini değerlendirmektedir. Milor, bu kitabında planlama kavramının Türkiye ve Fransa'daki serüvenini tarihsel süreç içerisinde ele alıyor, Fransa'da başarılı bir planlamanın oluşup Türkiye'de oluşmamasının nedenlerini inceliyor.

Anahtar Kelimeler: Planlama, Ekonomik Kalkınma, Vedat Milor, İktisat.

Planning and Economic Development in Turkey and France: Bringing the State Back In

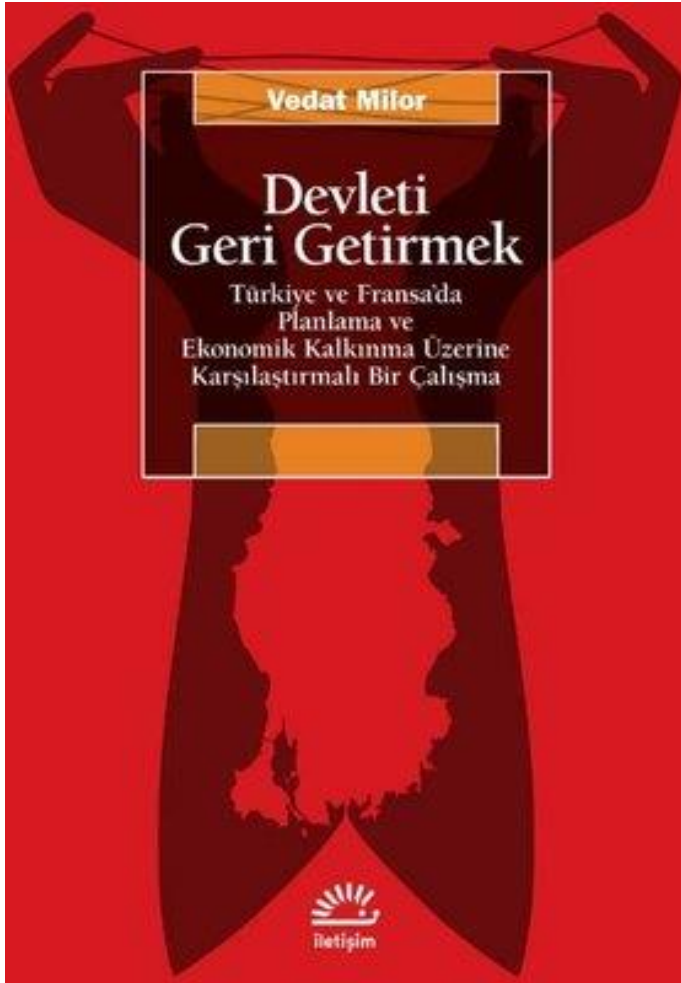
Abstract

The concept of planning in economy is generally associated with the socialist economy model. Author Vedat Milor, in her work titled *Bringing the State Back In*, changes the prevailing opinion, and states that planning cannot be considered purely as anti-market, and that market economy and planning can interact with each other. *Bringing the State Back In* examines the birth, development and functioning of the planning concept in Turkey and France, and evaluates the future of the planning concept for both countries. In this book, Milor deals

* Arş. Gör., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi. TUNCELİ/Türkiye, erensahin@munzur.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9943-843X.

with the adventure of the concept of planning in Turkey and France in the historical process, and examines the reasons why a successful planning can occur in France but not in Turkey.

Keywords: Planning, Economic Development, Vedat Milor, Economy.

Planlı ekonomi, gelişmişlikleri, yönetim şekilleri, coğrafyaları bakımından pek çok ülkede uygulanmış, uygulanışları bakımından farklı sonuçlar doğurmuştur. *Devleti Geri Getirmek* adlı bu eser ise Türkiye ve Fransa'da planlamanın kurumsallaşması, gelişimi ve sonuçlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Söz konusu yapıt; *Giriş, Türkiye ve Fransa'da Planlamanın Doğuşu, Türkiye ve Fransa'da İktisadi Planlamanın Gelişimi, Türkiye ve Fransa'da Planlamanın Bir Sonu Var Mı?* Başlıklı dört kısımdan oluşmaktadır.

Giriş adı verilen birinci kısımda planlamanın tanımı ve uygulanışına

dair bilgiler yer almakta, var olan literatür ortaya konmakta ve eleştirilmekte, nihayetinde çalışmaya teorik bir çerçeve çizilmektedir. Kapitalist ekonomilerde planlama kavramı piyasaların özgürleşmesi ve ekonominin gelişmesi şeklinde gerçekleşen devletin ekonomiye dolaylı müdahalesi olarak tanımlanmıştır. Planlama ile sanayileşmenin yoğunlaştığı, yatırım malları endüstrisinin kurulduğu iktisadi kalkınma amaçlanır. Amaca ulaşmanın en önemli göstergelerinin ise Gayri Safi Milli Hasıla Artışı (GSMH) ve uluslararası rekabet gücü olduğu belirtilmiştir. Planlamanın gerçekleşmesi ve altyapısının oluşmasında gelişmiş kapitalist ülkelerle üçüncü dünya ülkeleri arasında farklar bulunduğu ileri sürülmektedir. Fransa'da planlamanın etkili bir kalkınma aracı haline gelmesindeki başlıca neden olarak kamu yöneticileri ve özel sektör arasındaki güç dengelerinin sağlanması gösterilmekte, bunun da ancak kapitalizmin geliştiği ülkelerde mümkün olacağı belirtilerek üçüncü dünya ülkeleri bunun dışında tutulmaktadır. Bu sebeple gelişmiş kapitalist ülkelere esinlenen planlama

deneyimlerinin başarısızlığa mahkûm olduğu saptaması yapılmıştır. Fransa’da oluşturulan iktidar/güç bloğuna karşılık Türkiye’de iktisadi planlamanın başarılı bir şekilde uygulanmasının ön koşulu olarak ise reformist devlet adamlarının iş dünyasını baskılaması gösterilmiştir. Fransa’da planlamanın kurumsallaştığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında zayıf burjuvazi ve güçlü bir çalışan sınıf arasında gerçekleştiği, emeğin politik bir özne olarak ortaya çıktığı, buna karşılık Türkiye’de planlama ölçeği ve metodolojisi başarılı olmasına rağmen kamu ve özel sektörlerinde yatırım eğilimlerini değiştiremediği belirtilmiştir. Sonrasında ise modernleşme teorisi, bağımlılık teorisi, devlet kuramları, araçsalcı yaklaşım, yapısal işlevselci yaklaşım, özne teorisi ve kuramsalcı yaklaşımlar ele alınarak bu teori ve yaklaşımların planlamayı nasıl değerlendirdiği aktarılmış ve kimi eleştiriler getirilmiştir.

Türkiye ve Fransa’da Planlamanın Doğuşu başlıklı ikinci kısımda ise Türkiye ve Fransa’da planlamanın ortaya çıktığı tarihsel arka plan ele alınmış, siyasal ve sosyo-ekonomik koşulların planlamaya olan etkileri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre Fransa’da 1929 Ekonomik Buhranının etkilerinin ağırlığı, İkinci Dünya Savaşı ve nihayetinde Alman işgali sonucu büyük bir yıkım yaşanmıştır. İş dünyasının Alman işgali karşısında işbirlikçi bir tavır sergilemesi sermaye kesiminin prestij kaybına uğraması, bunun aksine sendikaların ve işçi kuruluşlarının işgale karşı direniş göstermeleri Fransa’da savaş sonrası koşulların belirlenmesinde etkili olmuştur. Fransa’da 1945 Ekim ayında gerçekleşen seçimlerde komünist ve sosyalist partinin seçimden güçlü çıkmaları ve bu iki partinin kurduğu koalisyon ekonomide piyasanın rolünü azaltmak için devlet kontrolünün kurulması sağlanmıştır. Diğer yandan sınai kalkınmayı sağlamak amacıyla iktisadi planlamanın önemi hem sol (sosyalist ve komünist) hem de neoliberaler (De Gaulle ve takipçileri) tarafından tasdik edilmiş, böylelikle planlama konusunda toplumun büyük bir kesimini kapsayan bir ittifak oluşmuştur. Bu ittifak sonucunda iktisadi kalkınmayı amaçlayan “Monnet Planı” 1950’lerin başına kadar başarıyla uygulandı ve kömür, elektrik enerjisi, demir-çelik, çimento, nakliye ve tarım makineleri gibi alanlarda ağır sanayinin gelişmesi için atılımlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de ise tarıma dayalı ticaret ve endüstrileşmenin gerçekleştiği 1950’li yıllar ve Demokrat Parti döneminin askeri bir darbe ile sona ermiş, yeni dönemde planlama kavramının ön plana çıkarılması ve Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ile sonuçlanmıştır. Bu teşkilata bağlı olarak Yüksek Planlama Kurulu oluşturulmuş, Türkiye’nin iktisadi planlamayla sınai kalkınması amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleşmemesi ise Fransa’da oluşan toplumsal zeminin Türkiye’de oluşmaması, 1961 genel seçimleriyle iktidarın sivilleşmesi, politikacıların iş dünyası ile yakın ilişkilerinden kaynaklı planlamacıların kalkınmayla ilgili öncelikleri politikacılar tarafından

benimsenmemiştir. Bunun sonucu olarak ise ilk planlamacıların Ekim 1962’de toplu istifası gerçekleşmiş, devam eden yıllarda da iktisadi planlama için sağlıklı bir ortam yaratılamamıştır. Ayrıca Türkiye ve Fransa’nın bağlı bulunduğu Batı Bloğunun her iki ülke için farklı etkileri söz konudur. Fransa’da Monnet Planı’nın Marshall Yardımı ile desteklenirken Türkiye’de Marshall Yardımları, Türkiye’nin temel tarım ürünleri ve sanayi hammadde tedarikçisi olarak Batı Bloğuna entegre olması için kullanılmıştır. Böylece her iki ülke için dış dinamiklerin farklılığı da ortaya konmuştur.

Türkiye ve Fransa’da İktisadi Planlamanın Gelişimi adlı üçüncü kısımda ise her iki ülkede iktisadi planlamanın işleyişine yönelik etkenler ele alınmıştır. Planlamanın kurumsallaşmasına yönelik farklılıklara değinilirken Türkiye’de planlama reformlarının kısa vadede sanayi burjuvazisine mali yükler getireceğinden benimsenmediği, buna karşılık Fransa’da ikinci dünya savaşı sonrası koşullarında iktidar sınıfı koalisyonu yeniden düzenlenmiş ve devletin göreceli iktisadi özerkliği sağlandığından planlama reformlarının önü açılmıştır. Ayrıca Fransa’da 1960’ların başına kadar planlamanın ağır sanayinin gelişiminde başat rol oynadığı düşünüldüğünden, planlamacılar ve planlama örgütleri sermayenin yönlendirilmesinde ön planda oldukları belirtilmiştir. Türkiye’de ise iktisadi planlamanın başarısı Kamu İktisadi Teşekküllerinin verimliliğine bağlı kalmıştır. Kamu İktisadi Teşekküllerinin bölgesel istihdam yaratmak, kırsal üreticinin ürünlerini piyasa fiyatlarından yüksek alması gibi farklı fonksiyonlarının bulunması, planlamacıların sermaye birikimini teşvik konusunda devlet bütçesine güvenememesi, kaynakların yanlış tahsisi gibi etkenler Türkiye’de iktisadi planlamanın önünde bir engel olarak kaldığı ifade edilmiştir.

Türkiye ve Fransa’da Planlamanın Bir Sonu Var Mı? Adlı dördüncü kısımda Türkiye ve Fransa’da iktisadi planlamanın akıbetine değinilmektedir. Fransa’da 1974 Kriziyle piyasalara dönüş olarak yorumlanan gelişmeler 1981 yılında Mitterand yönetiminde sosyalistlerin iktidara gelmesi ile son bulmuştur. Fransız sosyalistlerinin geçmişte Avrupa solu tarafından benimsenen Keynesyen tam istihdam anlayışını terk etmeleri ve korumacı anlayışa sırt çevirmeleri Fransız planlaması adına bir bütünlük sağlamıştır. Türkiye’de ise yabancı kredilerin ve işçi dövizlerinin azalması gibi etkenlerin Türkiye’de sanayileşmenin gelişimini olumsuz etkilediği, Ecevit hükümeti döneminde IMF çözümlerinin kabul edilmemesi sonucu Türkiye’nin uluslararası kredi kuruluşları tarafından boykot edilmesi, hükümete duyulan güvenin azalması sonucu iş dünyasının yatırım yapmayı bırakması gibi ekonomik çıkmazlar askeri darbe ile sonuçlanmıştır. Fransız planlamacıların çağın ekonomik koşullarına uyum sağlayarak iktisadi planlama konusunda Türkiye’den daha başarılı olduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın tamamlandığı 1986 yılına kadar olan süreç değerlendirilmiş ve Türkiye’de planlamanın kurumsallaşmasının üzerinden çeyrek asır geçmesine rağmen ülkenin bağımlı yapısından kurtulamadığı, Fransa’da ise planlamanın aktör olduğu savaş sonrası yeniden toparlanmanın mümkün olduğu ifade edilmiştir.

Kitabın künyesi:

- 1.Kitabın Adı: *Devleti Geri Getirmek: Türkiye ve Fransa’da Planlama ve Ekonomik Kalkınma Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*
- 2.Kitabın Yazarı: Vedat Milor
- 3.Kitabın Türü: İnceleme
- 4.Kitabın Yayınevi: İletişim
- 5.Kitabın Basım Yeri: İstanbul
- 6.Kitabın Basım Yılı: 2022
- 7.Kitabın Baskısı: 1. Baskı
- 8.Kitabın Sayfa Sayısı: 387
- 9.Kitabın Sayfa Yapısı: Kitap Kâğıdı
10. Kitabın Özgün Dili: İngilizce (*Planning and Economic Development in Turkey and France: Bringing the State Back In*)
11. Kitabın Çevirmeni: Feza Aygen

Kitabın yazarı hakkında kısaca bilgi: Vedat Milor, Türkiye’de “gurme” ve yaptığı televizyon programlarıyla bilinmektedir. Milor’un pek bilinmeyen yönü ise Ekonomist oluşudur. Doktorasını Kaliforniya Üniversitesi’nde 1986 yılında tamamlamış, doktora tezi olan “Planning and Economic Development in Turkey and France: Bringing the State Back In” adlı çalışması 1990 yılında Amerikan Sosyoloji Derneği tarafından “En İyi Tez” ödülüne layık görülmüştür. Ayrıca Milor’un “Hesap Lütfen: Özgün, Dengeli ve Lezzetli Bir Yaşamın Peşinde” adlı söyleşi kitabı da bulunmaktadır.

Kitabın içeriği hakkında bilgi: Çalışmanın tamamlandığı 1986 yılı itibariyle planlamanın Türkiye ve Fransa’daki konumu ortaya konmuş, Türkiye’de planlama deneyiminin başlangıcından çeyrek asır geçmesine rağmen neden planlamanın oturtulamadığı sorusuna yanıt aranmıştır. 2022 yılında yayımlanan eserin önsözünde yazar, çalışmanın hazırlandığı koşullar

hakkında bilgi vermekte, 1986 yılında tamamladığı çalışmayı bugünün koşulları açısından değerlendirmektedir. Ayrıca doktora tezine danışmanlık yapan Prof. Dr. Michael Burawoy ve İktisat Tarihi alanında değerli çalışmaları bulunan Şevket Pamuk'un önsözde esere dair yorumları bulunmaktadır.

Okur yorumu: Eser Türkiye'de ekonomik planlamanın gelişimi, işleyişi, kurumsallaşması ve gerileyişi hakkında önemli bilgiler içermekte, Fransa'daki konjonktür ile de karşılaştırılarak planlamanın sanayileşmiş ülkelerle üçüncü dünya ülkeleri arasında uygulanış farklarını ortaya koymuştur. Türkiye'de planlamanın akıbeti konusunda yaptığı çıkarımlar sağlam bir temele oturmaktadır. Eser İktisat Tarihi alanında okurlara değerli bilgiler sunmaktadır.

Kaynakça

Milor, Vedat (2022). *Devleti Geri Getirmek: Türkiye ve Fransa'da Planlama ve Ekonomik Kalkınma Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. (Çev. Feza Aygen). İstanbul: İletişim Yayınları.